

ԽՄԲԱՊԵՏ ՇԱՎԱՐՇՐ

I

Փողոցում լռութիւնն էր ու թանձր խավար,
Առավոտը մոտ էր, բայց դեռ չէր բացվում—
Իսկ հյուրանոցում խմբապետ Շավարշը
համում էր, խմում էր ու մուծով լցվում:
Խմբապետ Շավարշը:— Մի հաղթ տղամարդ,
Երեսին՝ վերից վար՝ դաշույնի հարված.
Այդ հարվածն համարում էր իր դեմքի զարդը՝
Մանավանդ, երբ դժգոհ էր ու մի քիչ հարբած:
Այդ հարվածն— ու բեղերը:— Դեղին, ուլորած,
Երկու խուրձ հրեղեն, երկու առու,
Որ, ծանր, իջնելով կզակի վրա—
Նրան տալիս էին «քաջի» համարում:
Եվ մոռալ աչքերը՝ բիբերում արյուն,
Եվ խիտ հոնքերի գերանդին...
Նա իրեն համարում էր— անհաղթ արու,
Որպես հրաշք՝ ելած հայ ցեղի արգանդից:
Շավարշը խմում էր:— Լուռ, մոռալ բազմած,
Սեղանի գլուխը, որպես ամալ՝ ծանր.
Եվ ամեն մի բաժակը քամած
Նրան դարձնում էր ավելի համր:
Մենակ չէր Շավարշը:— Նրա հետ նստած
Նրա քաջ խոխեքը, իր խմբի տղերքը՝
Իրենց խմբապետի հոշակին վստահ՝
Անվերջ խմում էին— ու հոսում էր երզը:
Իզդիրցի Եգորը, Ղարսեցի Հարոն,
Մշեցի Քաթիկը ու Սաքոն Ղաչաղ,
Որոնցից վախենում էր անգամ ինքը— Դրոն,
Որ իրենց կանչել էր առավոտը վաղ:
Նա նրանց կանչել էր առավոտ վեցին,

Շավարշին կարգադրել էր, որ բերի իր խումբը.
Գրտեին, որ ուզում է ուղարկի գործի,—
Եվ ահա Շավարշը մինչև այդ— խմում էր:
Շավարշը մռայլ էր: Մի մթին կասկած
Օձի պես կրծում էր նրա սիրտը.

Սեղանի գլուխը մութ, մռայլ բազմած՝
Անդադար խմում էր ու հայացքը— բիրտ էր:

— Կանչել է Գրտն առավոտ վեցին,—

Մտածում էր Շավարշը,— բայց ինչո՞ւ է կանչել.

Ասաց՝ դրկելու է կարևոր գործի—

Եվ թողեց, որ կասկածը մինչև լույս տանջի

Եվ ուտի իր սիրտը:— Ինչո՞ւ շասաց,

Թե այդ ի՞նչ գործի է ուղարկում նա.

Ուղեղում վխտում էր կասկած հազար.

Մտածում էր՝ զնա՞, թե շղնա:

Ո՞վ գիտե Գրտյին: Այո: Ո՞վ գիտե:

Կարող է սարքել հազար դավ: Գրտն:

Գժվար է կովել հետը:

Չուզեց խաթրով անի— կանի զոռով:

Կհանի իր վրեժը:— Երեկ շէ՞ր միթե,

Որ Շավարշն սպառնաց շտաբը քանդել:

Ինչո՞ւ:— Որովհետև

Ռուսահայ սպաներն են իշխում այնտեղ:

Ռսացած սպաները:— Օսլայած տղերք,

Չեռքերին՝ ձեռնոցներ, դեմքերին՝ պուդրա՞:

Ո՞չ զենք են տեսել, ո՞չ կոխիվ:— Մերկ

Աղջիկներ են միայն տեսել դրանք...

Եվ դրանք ահա, այդ լակոտները,

Որոնց ինքը կարող է տանել բաղանիք—

Ուզում են, որ խմբապետները

Իրենց ձեռքին դառնան կույր խաղալիք:

Ուզում են տիրանան երկրին, բանակին,

Հաստատեն ռսացած մի իշխանութուն.

Բայց ո՞նց նա կոտնա դրանց տակին.

Կնի՞կ է ինքը, թե կատո՞ւ...

Իսկ Գրտն, իզդիրցի այդ խմբապետը,

Որ եղել է հերոս, անվախ տեղորոշ

Գրոն — նրանց հետ է
Նվ ուզում է դասնա մինիստր:
Ռազմական մինիստր: — Լա՛վ: Լա՛վ:
Հետո՞: Ի՞նչ պիտի անի հետո նա:
Դե, որ մինիստր դառաւ —
Կարող է բոլորին տա գետնովը:
Կարող է հավաքի իգղիբցիներին,
Բռնտի բոլորին, ղինաթափի,
Սպանի, ջանդակները շներին քցի,
Որ ծաղկի իր շտաբը...
Խոնվեցին մտքերը Շավարշի գլխում.
Գլուխը ծանրացավ. լցրեց ու խմեց:
Սրտում մոմոացող կասկածը խուլ
Դառնում էր հետզհետե մեծ:
Դե, Գրոն — թազավոր է: — Դեռ երեկ էր
Սպանեց իր տղերքից երկուսին,
Որովհետեւ այդ տղերքը
Հարբած՝ թքել էին մեկի երեսին:
Կառքից իջեցրել էին ու դեմքին թքել.
Հետո դուրս էր եկել, որ մինիստր է...
Դե, տղերքը — հարբած են եղել.
Հարբածին — էլ ի՞նչ մինիստր:
Թքել էին դեմքին ու նստել նրա կառքը,
Մինիստրի կառքը, — վա՛յ, հարամըղանք...
Բայց հո չկործանվե՞ց աշխարքը.
Մինիստրը աշխա՞րք էր ազատել...
Իհարկե, սխալ էր: Իհարկե, Գրոն
Վարվել էր անվայել, վարվել էր տմարդի.
Խաբելով կանչել էր նրանց միլիցիատուն —
Այդպես չի վարվի տղամարդը:
Խաբելով կանչել էր, թե կների.
Տղերքն էլ եկել էին, — և ահա միամիտ
Նրանց հանել էին կամբրից
Ու կոնակից խփել... Միայն մի
Ինչ-որ հարբած մարդու ներկայութեամբ...
Սուս ու փուս: Գաղտազողի: Անձեհն:
Ո՞վ գիտե Գրոնին... Ինչքա՞ն է նա

Այդպես գաղտագողի հնձել...
 Մեկը — Թեհիկն էր, Եգորի եղբայրը.
 Եգորը Դրոյին կնեբի՞: — Ոչ: —
 Ահա նստել իր մոտ — խմում է անդադար
 Ու հարբած՝ համբուրում է ընկերոջը —
 Ղարսեցի Հարոյին: — Կա՛վ: Կա՛վ:
 Եգորը իր մարդն է այսուհետև:
 Եղբոր պես լինելու է մոտիկ, հալալ,
 Նույնիսկ կովեն եթե:
 Ա՛յ քեզ մինիստր... Ա՛յ քեզ Դրո:
 Ա՛յ քեզ խմբապետ քաջ...
 Զեռքը խփեց սեղանին Շավարշը —
 Հողը դողաց:
 Խփեց ու խմեց: Նորից խմեց: Մոռալ:
 Ու ոչ մի բառ չասաց: Գլուխը
 Ծանր՝ դրեց կրկին իր բռունցքի վրա.
 Այդպես անշարժ — մնաց: Իսկ շուրջը աղմուկ էր:
 Երգում էր Ղաչաղը: — Բայաթի՞ էր, թե ե՞րգ:
 Թուրքերեն, որ լսել էր Շավարշը. — ե՞րգ:
 Գլխում ծանրացել էր մի թանձր մեզ.
 Սրտում խլրտում էր կասկածը դեռ:
 Ուզում էր բարձրանա, թքի հացին,
 Իրենց կերած հացին. շուռ տա սեղանը: —
 Արդեն մոտենում էր լուսաբացը.
 Իսկ նա դեռ տատանվում էր. չգիտեր,
 Թե կատարի՞ արդյոք Դրոյի հրամանը:
 Ուզում էր տասնոցը հանի, կրակի,
 Բայց իրեն զսպում էր. մտածում էր:
 Վերջապես տղամարդի վարտիք է հագին,
 Երակներում — արյուն է, և ոչ թե — մածուն է:
 Դե, Դրոն թագավոր է: — Ու թո՛ղ լինի:
 Բայց հո չի՞ կարող այդ մարդը
 Ինչ ուզենա — անի. —
 Բա իրա՞ — Շավարշի՞ — աշիրա՞թը:
 Իր հետ է աշիրաթը: — Շավարշը հիշեց.
 Ուզեղում բացվեց լայնանիստ —
 Ալադյազը... դուման... անաստղ դիշեր...

Շների ոռնոց անհանգիստ...

Անցնում են գյուղերից: Առջևից — տավարը՝
Հայկական, թուրքական գյուղերից քշած:
Գյուղերում — ընկել է հավարը.

Հաշա՞կ էր էդ գյուղերի գլխին քաշած...

Ճոճոճում են սայլերը. ձիերը դոփում:

Սայլերին — երեխեք, կնանիք. բեռ...

Դումանը շոյող է, ինչպես գեփյուռ,

Ձիերի դոփյունը, ինչպես երգ...

Առջևից — տավարը, հետևից — աշիրաթը՝

Շավարշի աշիրաթը. — խնուսցիներ,

Որոնց տեղահասն էր արել —

Պատերազմի թաթը —

Ու աշխարհում ցրել:

Շատերը՝ կորցրած տուն, տեղ,

Ընտանիք, երեխեք, հայր, մայր, —

Այժմ պատրաստ էին ամեն ինչ ջանդել

Մի լավ ձիու, կամ մի բեռ ալյուրի համար:

Ով էլ հանդիպեր, ումն էլ լիներ.

Ռսի, թուրքի, հայի — միևնույն չէ՞:

Միայն թե քաղցից շոնար կինը.

Միայն թե երեխեն շունչը չփչեր:

Խնուսից — Ալաշկերտ: Հետո Ղարս:

Ցուրտ, մերկ, սով, տիֆ:

Ինչքա՞ն, ինչքա՞ն մեռան,

Քաղցից, կամ ետ չեկան ֆրոնտից:

Ամբողջ ճանապարհը — դիակներ, մահ:

Ով որ մնաց՝ մնաց: Հասան վերջապես

Այն ոսի երկիրը, որի համար

Այնքան արյուն էին իրենք թափել...

Հասան: Թափվեցին կիսամերկ: Եվ ի՞նչ.

Մնացին երկնքի տակ բաց,

Ցուրտը հետևից, քաղցն առջևից —

Ոչ օգնություն, ոչ բան:

«Ռուսահայ եղբայրները»... հա՛-հա՛...

Ընդունեցին — թուրքից էլ վատ, այո՛.

«Ռուսահայ եղբայրները»... «Հայրենիք». «Հայ».

Կուշտ. ականջները դինջ, ապա՞ռով:
 Բայց ինչո՞ւ ընդունեցին այդքան վա՛տ, վա՛տ,
 Օտարի, թշնամու, գրողի պես.
 Գե, հայեր են լիրբ, մուխաննաթ,—
 Մտածում էր Շավարշը— հայեր են գեշ,
 Այլասերված հայեր, ոսացած.— ոչ
 Կովի երես տեսած, ոչ կովի ա՛հ.
 Եվ դա շէ՞ր պատճառը, որ
 Ուխարների նման սարսափահար,
 Նրանք փախան ֆրոնտից, տվին էրզրումը,
 Հետո Ղարսն, Ալեքպոլը... վա՛յ ձեզ, հայե՛ր...
 Շավարշի գլուխը մտքերից ետում էր.
 Շավարշը դառը ծիծաղեց.
 Խմեց. ու հոսեցին կրկին մտքերը—
 Իրարից ավելի պղտոր ու ծանր,—
 Իսկ Ղաչաղը երգում էր, դեռ երգում էր,
 Հոսում էր դառնությունը համր...
 Եվ հանկարծ Շավարշը— այնքա՛ն պարզ—
 Կարծես դեմը լիներ, կարծես կենդանի—
 Հիշեց.— առավոտը բացվում էր, թարմ,—
 Շրջապատել էին թուրքական Թալինը:
 Երեք օր էր արգեն— կովում էին.
 Շրջապատել էին գյուղը շորս կողմից խիտ.
 Մարմանդ լուսաբաց էր, երբ
 Գյուղը զարթնեց հանկարծ թանձր ծխից.—
 Շավարշի տղերքը գիշերը
 Վառել էին գյուղը մի ծերից— ու հիմա
 Չորս կողմից խուժեցին նրանք ներս՝
 Փռելով իրենց շուրջը ահ, մա՛հ, մա՛հ:
 Աղմուկ, ճիշ, լաց, սմբակների շոինդ.
 Ինքը, նստած սև ձին, ձեռին մատուղեր,
 Փափախը թեք գրած, մի ձեռով պինդ
 Գրկած ձիու բաշը՝ արշավում էր...
 Եվ հանկարծ... ծառս եղավ Շավարշի ձին. Ի՞նչ,
 Ի՞նչ զարմանալի հրաշք, Շավա՛րշ...
 Դիմացից դուրս թռավ մի հրեշտակ, շէ՛. կի՛ն.
 Ձին սանձեց Շավարշը— ու մնաց:

Ջաննաթի փերի էր, կին չէ՛ր, չէ՛.
 Չէր տեսել Շավարշը ալդպիսի կին.
 Սարսափած աչքերով կինը նայեց շուրջը —
 Աչքերը սև էին, սև ու ջինջ:
 Ան մազերը թափված ուսերին, կուրծքը բաց,
 Ալաբաստրե, ճերմակ ձյունների նման
 Շողշողում էր կուրծքը, ինչպես լուսաբացին
 Ալագյազը, երբ ցնդում է դումանը:
 Շավարշը սանձել էր ձին, քարացել.
 Ազդեցիկ էր տեսքը՝ հազի
 Կաշվե սև զգեստը, ձին տակի,
 Որ սարսափահար ծառացել՝
 Խփում էր մի ստքը հողին, վրնջում էր,
 Աչքերից թափում էր բոց, շանթ, ադամանդ, ծուխ, —
 Շավարշը լսում էր իր ձիու վրնջյունը
 Եվ ուռչում էր կուրծքը, ուռչո՛ւմ, ուռչո՛ւմ, ուռչո՛ւմ...
 Տեսարանը շքեղ էր. ինքը — դարհուրելի,
 Ծառացած կնոջ առջև, ինչպես սուրբ Գևորգ.
 Ու կնոջ աչքերը՝ սարսափով լի,
 Աչքերը, որպես գիշեր: Ու թվում էր — ցնորք է:
 Մի վայրկյան էր միայն, որ տեսց
 Երկար, ինչպես դարը: — Շավարշը մի պահ միայն
 Ուզում էր բաց թողնել ձին հետևից,
 Վախենալով, որ կինը կանկանա,
 Կտեսլանա հանկարծ, կցնդի,
 Կդառնա գարնանային մշուշ, ամպ, ցող —
 Ու կմնա լուկ ինքը ու ձին՝
 Գլուղամիջին ահից խրխնջացող. —
 Բայց պատահեց հանկարծ զարմանալի.
 Զարմանալի մի բան. — Կինը, հեիճև,
 Ինչպես ճերմակ փրփուր, ճերմակ ալիք —
 Փլվեց, փովեց Շավարշի նժույգի առջև. —
 «Կուրբան», — կանչեց կինը. — «կուրբան սյանի,
 Սյան՝ մյանըմ իգիթըմ, սյան՝ մյանի ալ.
 Մյան սյավարըմ սյանի, իգիթ էրմյանի» —
 Զայնը՝ աղբրի՛ նման, աղբրի՛ նման զուլալ...
 Ի՞նչ էր, ի՞նչ էր. ի՞նչ էր. ցնո՞րք էր, զառանցա՞նք, տե՞նդ.

(Քրտինքի մեջ կորած ձին

կիզում էր թաց լնդերքը

Եվ հազիվ էր դիմանում սանձին) —

Երբ դիմացից հանկարծ, դիմացի խրճիթից

Գուրս թռավ մի զինվոր՝ ձեռքին դաշույն, —

Հետո հիշում է Շավարշը մի վարհուրելի ձիչ,

Հետո մշո՛ւշ, մշո՛ւշ, մշո՛ւշ...

— Չե՛մ տա, — գոռաց զինվորը, — չեմ տա, Շավարշ. իմն է. —

Իմ ձեռքերից փախավ շան քածը...

Վրա պրծավ մռայլ, — ու շողշողաց դաշույնը,

Ու Շավարշին թվաց, թե հարբած է: —

Ու հիշում է Շավարշը — կինը՝ վերքը կողքին՝

Թավալվում է իր կարմիր արյան մեջ — և —

Իր մատուցերի շո՛ղքը, իր մատուցերի շո՛ղքը,

Ու զինվորի դիակը — իր ձիու սմբակների առջև...

Այն ի՞նչ էր, ի՞նչ էր, ի՞նչ էր, ցնո՞րք էր, գառանցա՞նք, տե՞նդ.

Խենթի պես, նրանց դիակների վրայով, քշեց իր ձին,

Այրեց, ջարդեց, թափեց, քանդեց, քանդեց,

Գյուղը դաշտ դարձրեց կարմիր հնձի:

Կոտորեց. չհարցրեց ծեր, կին, աղջիկ, մանուկ, —

Մինչև ուշ գիշեր, մինչև ուշ գիշեր ասպատակեց.

Հետո լուսինը կարծես արյան մեջ էր լողանում,

Իսկ գյուղը դիակ էր կարծես՝ կապված իր ձիու ասպանդակից:

Ուղեղում մշուշ էր — կարմիր, ալ, արյունաբերու,

Ուղեղում թուրք կնոջ մարմինը վառվում էր, որպես վերք:

Հետո հարբեց Շավարշը. գայլը արյունով է հարբում,

Իսկ Շավարշը — մի գայլ էր, որ կորցրել էր մի էգ —

Մի սպիտակ, մի մաքուր, մի հրաշալի...

..... Շավարշը

Բոունցքը խփեց սեղանին. խմեց. և երբ

Սրբեց բեղերը բոունցքով — հիշեց իր ձիու բաշը,

Իսկ Ղաշաղը երգում էր դեռ:

II

Արդեն փողոցում ցրվում էր խավարը,

Մոտենում էր առավոտը, պղտոր բացվում, —

Իսկ խմբապետ Շավարշը

Դեռ խմբում էր, խմբում էր ու մուծով լցվում:

Տղերքն հարբել էին:— Թաթիկը՝

Սիրեկանի նման գրկած Հարոյին՝

Համբուրում էր նրան հարյուրապատիկ—

Իսկ Եգորը հայհոյում էր Դրոյին:

Շավարշը մտածում էր:— Մտքերի թելը,

Որ այնպես տարածվել էր Ղաշաղի երգից՝

Թողնելով հիշողության, անցյալի ելք՝

Դրոյի շուրջը ուտրվեց կրկին:

Արդեն բացվում էր առավոտը.— արդեն

Բաց-կարմիր թանաքի նման Երևանի վրա

Թափվում էր հորանջող ու մզած այգը—

Եվ Եգորի հայհոյանքն էր ողջունում նրան,

Միայն այդ հայհոյանքը:— Քաղաքում դեռ

Մարդիկ քնած էին ծանր, տազնապալի քնով,

Եվ քացվող առավոտը անտանելի մի բեռ էր,

Որ իջնում էր կրկին իր անմխիթար հունով.—

Քաղաքը դեռ քնած էր լուռ, համր, ծանր,

Ներքեր միայն, հյուրանոցի առջևը, փողոցում

Կանացի՞, մանկակահան, թե՞ պառավային մի ձայն

Վնգստալով օդն էր սղոցում.—

Շավարշը մտածում էր. հարկավոր էր իսկույն որոշել՝

Հարկավոր էր զնալ, կամ չզնալ. մնում էր

Մի-երկու ժամ միայն:— Եվ նա որոշեց.—

Նա կզնա, բայց մենակ. խումբը՝

Կազմ, պատրաստ՝ կապասի քաղաքից դուրս,

Փարաքարի մոտի այգիներում. հետո—

Հետո հայտնի կանի:— Զինվորներից լոկ շորսը

Կզնան իր հետ առավոտուն.—

Եգորը, Ղաշաղը, Թաթիկը, Հարոն.—

Հենց սրանք— բավական են. կարո՞ղ է՝

Թող հարձակվի Դրոն.—

Բայց ո՞վ է... նրա ձեռքը... պահողը...

Կարող է բանտարկի: Կարող է հանկարծ

Սպանի տղերքից սրան, կամ նրան:

Ուրից Շավարշը իր պղտոր հայացքը—

Հիշեց արշուճոտ այն տեսարանը. —
Միլիցիատան բակում, ավազին,
Իրար կողքի ընկած — երկու դիակ.
Իգդիրցի Թևիկը և Աղասին՝
Լուռ, արնաշաղախ. միայն
Ծոծրակները վրա — փոքրիկ վերքեր.
Խփված էր կոնակից... Այդպե՛ս: —
Դեպի մատուցերը տարավ
Շավարշը իր ձեռքը.
Արշունը զուգար խփեց —
Հարբեց...

.
Դա ո՛չ թե քամին է փողոցում շաշում,
Եվ ոչ էլ հրթիռը հրդեհում խավարը, —
Իր խմբի տղերանց հետ դա հյուրանոցում
Խմում, աղմկում է խմբապետ Շավարշը:
Այդ նա էր, որ տարավ ձեռքը մատուցերին,
Հանեց. քաշեց. — և վաղ առավոտվա մեջ
Չարագուշակ, դաժան երգեց մատուցերը
Արլան, մուժի, մահի, ասպատակի երգ...
Հետո ձայնակցեցին նրան մյուսները՝
Եգորը, Թաթիկը, Ղաչաղ Սաքոն, —
Իսկ քաղաքը, սմբած, գեռ քնել էր
Ու դառանցում էր մատուցերի կրակոց: —
Ինչպես տիֆով հիվանդի զառանցանքում հրե,
Նախճիրի պես բացվող առավոտվա ֆոնին
Գծելով տագնապի հնչնագրեր —
Երգում էր մատուցերի սիմֆոնին:
Կրակում էին տղերքը — բաց պատուհանից.
Իրար կողքի կանգնած, հայացքները դեպի լուսաբացը.
Համազարկը թռչում էր տանիքից — տանիք,
Առավոտվա միջով, որ նրանց պես հարբած էր:
Պղտոր առավոտվա միջով, առավոտվա մեղին,
Քաղաքի վրայով, որ զառանցում էր, —
Սավառնում էր խմբապետ Շավարշի հոգին,
Հարբած, մոռյլ, դաժան, ինչպես ձյունը,
Որ բուք դարձած՝ խեղդում է, տրորում,

Գարձնում աշխարհը, կյանքը, ամեն ինչ — տենդ.
Կրակում էր խումբը ու նայում հեռուն՝ աչքերում
Արյան, մեզի, մահի, տաղնապի նախճիրներ...
Շուռ եկավ հետո Շավարշը. մատուցերը ձեռին —
— Գնանք, — գոռաց տղերքին, — ու պրծավ դուրս.
Խռպոտ՝ հորդեց կոկորդից քրքիչը,
Հետո — հայհոյանքը. հետո —
— Եզո՛ր, — կանչեց, — լսո՞ւմ ես. մեզ Գրոն ուզել է,
Ուզում է ուղարկի երկինք՝ եղբայրներիդ քով...
Ու կրկին շոռաչեց Շավարշի մատուցերը —
Ասպատակի, մահի, արյան երգով:
Ահոնի էր Շավարշը. ձեռքին մատուցեր՝
Օրորվելով, գնում էր մեզի միջից.
Հետևից — իր տղերքը, բոլորի ձեռքին — դնք,
Բոլորն էլ — իր նման հարբած: — Առաջից
Քայլում էր, որպես սպառնալիք, ինքը. կողքեկողք
Ընկնելով — գնում էր. այրում էր սիրտը տապը.
Հետո բռնեց նրան մի խեղդող դող.
Գլուխը շուռ եկավ. սիրտը թափեց —
Հենց այնտեղ, փողոցի մայթերին: — Տղերքը
Բռնել էին նրան: — Փողոցում,
Ու դադարել էր արդեն մատուցերների երգը —
Մի ծանր խռպոց էր միայն օդը սղոցում: —
Մեկը, մոտիկ ընկած, մեռնում էր երևի.
Կի՞ն էր, տղամա՞րդ էր, երեսա՞, — անհայտ էր.
Ո՞ւմ ինչ, թե նախրյան ծագող արևին
Խռպոցով էր դիմավորում այդ մարդը: —
Հանգստացավ Շավարշը: — Եվ երբ,
Բեղերը սրբելով, անցավ առաջ — երկու
Ջառանցանքի նման երեսաներ,
Աչքերով ամեհի, ահարկու —
Ինչպես շները սովամահ, դաշտում դեղերով,
Հղի կանանց նման փորներն ուռած,
Մազիչների նման ձեռքերով
Հարձակվեցին Շավարշի փսխածի վրա —
Եվ սկսեցին լափել ազահաբար՝ ընկած
Երեսնիվայր մայթին, ինչպես շներ, —

Ու նրանց աչքերում պսպղում էր քաղցը՝
Անասնական, անեղբական, անհղբ...

• • • • •
• • • • •

Գնում էր փողոցով խմբապետ Շավարշը,
Հետևից— տղերքը, իր նման հարբած:
Արդեն արթնանում էր դառանցող քաղաքը,
Արդեն առավոտ էր դառնում լուսաբացը:
Տներից ելնելով հետզհետե՝ մարդիկ
Անխոս գնում էին՝ դեմքերին հոգս:—
Անցնում էր Շավարշը, իր խմբով, մայթից,
Տարածում էր շուրջը վարճուրանք, դող:
Եվ հանկարծ— կրկին նա քաշեց մառուկերը,
Առաջին հանդիպած մարդուն հրամայեց.
— Դեպի պատը ուղիղ, դե շո՛ւտ տուր երեսդ,
Տեսնո՞ւմ ես՝ անցնում են մայթից— ահա ն՛ս:—
— Շավա՛րշն է անցնողը:— Տղերքը զվարթ
Հոճոացին բարձր, հայհոյեց Հարոն,—
Ու շուտ եկավ մարդը, նայեց դեպի պատը,
Եվ անցավ Շավարշը՝ հայացքը արյուն:
Եվ հետո— ինչքան նա հանդիպեց մարդու՝
Բոլորին հրամայեց նայել պատին.
Բոլորի դեմքերին նա վախ էր կարդում
Եվ դա համարում էր— բարձր պատիվ,
Եվ այդ պատճառով էլ— չափազանց հպարտ էր:
Մի ամբողջ փողոց նա այդպես անցավ,
Մինչև հանդիպեց մի մարդու,
Որ երեսը շրջել չկամեցավ...
— Երե՛սդ,— դոռաց Շավարշը,— դեպի պատը,
Թե չէ՝ ուղիղ-մոտիկ հիմի կջարդեմ...—
Բայց այդ վարմանալի մարդը
Մառուկերը քաշեց— ու կանգնեց նրա դեմ:
Շավարշը շվարեց. երա՞ղ էր, տե՞նդ,—
Ուղեց մառուկերի բլթակը քաշի.
Երբ հանկարծ հետևից մի ծանր ձեռք
Բռունցքով խփեց Շավարշին:
Շավարշը օրորվեց, ընկավ մայթին.

Փողոցը երեբաց աչքերում. մի՛նեց.
Ու թվաց Շավարշին, թե այդ մարդը
Քաշեց իր ուղեղում երկաթե պատնեշ...
Զլսեց էլ Շավարշը իր խմբի տղերանց
Մտուզերների ձայնը և շղգաց անգամ,
Թե ինչպես Եզոբը հանկարծ
Քարի պես ծանրածանր— իր վրա ընկավ:
Զտեսավ Շավարշը և այն, թե հետո
Իր խմբի մնացորդը ոնց նահանջեց.
Լոկ թվում էր նրան, թե մեկը երկաթով
Ալրում է իր ականջը:
Եվ տանը միայն, երբ աչքերը բացեց,
Ուշքի եկավ մի քիչ— հասկացավ, որ այդ մարդը,
Որին հանգիպել էր— եղել է իր մեծ
Խաչեղբայր— խմբապետ Սմբատը:

.
.